Työ ja turva -osasto/MH/ea

16.10.2018

Eduskunnan työ- ja elinkeinojaosto
sara.kuitunen@eduskunta.fi

Syyt työvoiman kohtaanto-ongelman taustalla ja toimenpiteet työvoiman kohtaannon parantamiseksi lyhyellä ja pitkällä aikavälillä

Yleistä kohtaanto-ongelmasta

Julkisessa keskustelussa on ollut vahvasti esillä työvoiman kohtaanto-ongelma. Talouden viimeaikainen piristyminen on tätä lisännyt. Ongelma on aito, mutta sen syntyyn johtaneista syistä ja laajuudesta pitää keskustella. Osa avoinna olevista työpaikoista ei ole aitoja työpaikkoja tai niiden ehdot eivät ole työehtosopimusten tai lain mukaisia. Pitkään jatkunut korkea työttömyys on passivoittanut työnantajia muun muassa työntekijöiden lisä- ja täydennyskoulutuksessa. Todellinen työvoimapula kohdistuu harvoihin ammatteihin ja on usein alueellista. Suuria palkkaliukumia ei ole vielä havaittu, joka kertoo myös siitä, että ongelma ei ole niin suuri kuin annetaan ymmärtää.

Pidemmällä aikavälillä kohtaanto-ongelma on sen sijaan Suomea laajasti koskettava haaste. Yhteiskunnan ja työelämän muutos vaikuttaa laajasti elinkeinorakenteeseen. Digitalisaatio ja ilmastonmuutos ovat suuria muutosvoimia, jotka vaikuttavat kaikkiin ammatteihin. Ongelmaan ei ole yhtä ainoaa syytä ja sitä kautta yhtä ratkaisua. Keskiössä on osaamisen kehittäminen, asuntojen ja infran rakentaminen, maahanmuuttajien kielitaidon ja kotouttamisen kehittäminen sekä työvoiman liikkuvuuden tukeminen.

Työvoiman kohtaanto-ongelmaa voisi kutsua paremminkin osaamisen kohtaanto-ongelmaksi. Suomessa on työikäisessä väestössä 600 000 ihmistä, joilla ei perus- tai kansakoulun jälkeistä tutkintoa. Tässä ryhmässä työllisyysaste on alle 44 prosenttia kun toisen asteen koulutetuilla vastaava luku on 67%. Kyse on yhteiskunnallisesta ongelmasta, joka näkyy työttömyyden aiheuttamana köyhyytenä ja syrjäytymisenä ja toisaalta pienempinä verotuottoina. Ennen kaikkea tästä kärsii yksilö. Ongelma ei ole pelkästään osaamisen puute, vaan usein myös piilossa oleva osaaminen ja sen hyödyntämättä jättäminen. Suomi tarvitsee toimia, joilla työttömiä ja matalan koulutuksen omaavia ohjataan ja tuetaan työllistymistä edistävään koulutukseen. Tätä ei voida jättää pelkästään yksilöiden oman aktiivisuuden varaan.

Työ ja turva -osasto/MH/ea 16.10.2018

SAK:n ratkaisuja kohtaanto-ongelmaan

SAK vaatii panostuksia koulutukseen. Rahoitusleikkaukset näkyvät muun muassa aikuiskoulutuksessa. Lisäksi olemassa olevan rahoituksen uudelleenkohdentamisella on mahdollista tehostaa toimintaa. Aikuiset tarvitsevat tutkintojen lisäksi lyhyempiä koulutuksia, jotka on voitava suorittaa työn ohessa. SAK esittää yhdeksi työkaluksi avointa ammattiopistoa, jonka avulla sekä töissä olevat ja työttömät voivat täydentää omaa osaamistaan lyhyillä koulutusjaksoilla.

Työntekijöiden muutosturvaa pitää parantaa useilla tavoin. Aktiivimalli on peruttava heti ja omaehtoisen työnhaun mallin (ns. aktiivimalli II) valmistelu keskeytettävä. SAK on esitellyt oman kannustavan työllistymisen mallin, jossa muun muassa yksinkertaistetaan työttömien karenssijärjestelmää. Kevään budjettiriihessä linjattiin aktiivimalliin joitakin joustoja, kuten esimerkiksi työttömien omaehtoinen opiskelu ja aktiivimallin ehdot täyttävien toimien laajentaminen. Nämä eivät ole edenneet.

Hallituksen jääräpäisesti ajama irtisanomislaki on erittäin huono myös kohtaanto-ongelman näkökulmasta. Asiantuntijalausuntojen mukaan se ei lisää työllisyyttä. Todennäköisesti laki toteutuessaan vaikeuttaisi pienten yritysten rekrytointia, koska isommat työpaikat takaavat paremman irtisanomisturvan.

Työnantajan vastuuta irtisanomistilanteissa pitää lisätä. SAK esittää työnantajien koulutusvastuun lisäämistä irtisanomistilanteissa. Työnantajan maksamaa muutosturvaa on pidennettävä nykyisestä yhdestä kuukaudesta kahteen kuukauteen. Muutosturvan on kannustettava työnantajia kouluttamaan irtisanottuja ja siksi rahallista korvausta, jonka työnantaja voi maksaa irtisanotulle koulutuksen sijaan, on nostettava. Muutosturvan kriteereitä on lavennettava, jotta entistä useampi irtisanottava pääsee sen piiriin. Lisäksi työllistymisvapaita pitää lisätä.

Perhevapaauudistus on erittäin tarpeellinen toteuttaa mahdollisimman pian. Pitkät poissaolot työelämästä lisäävät työttömyysriskiä. Lisäksi vapaiden tasaisempi jakaantuminen madaltaa naisten rekrytointikynnystä.

SAK vaatii suuria investointeja asuntorakentamiseen ja infraan. Valtion tulee edellyttää metropoli- ja MAL-sopimuksilla kunnianhimoista asuntokaavoitusta ja sitä tukevaa kaavoituksen normitalkoita liikenneinvestointien vastapainoksi. Maankäyttö- ja rakennuslaki on uudistettava tukemaan täydennysrakentamista. Uudet nopeat Helsinki–Turku ja Helsinki–Tampere radat laajentaisivat työssäkäyntialueita.

Työ ja turva -osasto/MH/ea 16.10.2018

Talousarviossa olevat toimet

Lyhytkestoisen työn vastaanottamisen edistäminen

Työttömyysetuuden sovittelussa siirrytään nykyisestä tulon ansaintakohdan mukaisesta sovittelusta tulon maksatusajankohdan mukaiseen sovitteluun. SAK pitää muutosta hyvänä. Tämä vähentää työn vastaanottamisesta seuraavia keskeytyksiä tuen maksamisessa.

Palkkatuen prosessia yksinkertaistaminen

Palkkatuen käyttöä yrityksissä lisätään, jotta pitkään työttömänä olleet ja osatyökykyiset työllistyisivät paremmin. Palkkatuen maksatusten käsittelyaikoja lyhennetään ja prosessia yksinkertaistetaan. SAK kannattaa palkkatukea työllisyyskeinona. Se on oikeaa työtä työehtosopimuksen mukaisella palkalla. Hakuprosessin jouhevoittaminen on kannatettavaa.

Yrityksille palkkio jos palkkatuella työllistetty vakinaistetaan

Yrityksille maksetaan palkkio, jos määräaikainen työsuhde muuttuu palkkatukijakson aikana toistaiseksi voimassa olevaksi tai yritys palkkaa työttömän palkkatuella toistaiseksi voimassa olevaan työsuhteeseen.
SAK kannattaa ehdotusta. Tällä voidaan painottaa palkkatukityön kehittymistä hyvään suuntaan eli vakinaisiin työsuhteisiin. Palkkion voimassaoloaika olisi kansliapäälliköiden ehdotuksen mukaan lyhyt. SAK pitää tärkeänä, että kokonaisuuden jatkamista punnittaisiin hyvissä ajoin.

Järjestöjen palkkatuen enimmäismäärän nosto

Järjestöille suunnatun 100 prosentin palkkatuen enimmäismäärää nostetaan 4 000 henkilötyövuoteen.
SAK on esittänyt pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen liittyvän enimmäiskiintiön poistamista kokonaan. Pitkäaikaistyöttömiä on tällä hetkellä 73.300 (TEM:n elokuu 2018). Enimmäismäärän nostaminen 1000 henkilötyövuodella parantaa tilannetta vain pieneltä osin.

Nopeat koulutukset osaajapulaan

Osaajapulaan kohdennetaan 10 miljoonaa euroa nopeavaikutteisiin toimiin ammatillisessa koulutuksessa ja 10 miljoonaa euroa yliopisto- ja ammattikorkeakoulutuksessa osaajapulaan vastaamiseksi, kuten ohjelmistoalalla, rakennusalalla, teknologiateollisuudessa sekä sosiaali- ja terveysalalla. SAK pitää lisärahoitusta hyvänä. SAK ja muut työmarkkinakeskusjärjestöt esittivät lisärahoitusta keväällä. SAK näkee tarvetta selkeästi suurempiin panostuksiin, jota voisi tehdä myös olemassa olevan rahoituksen uudelleensuuntauksella.

Työ ja turva -osasto/MH/ea 16.10.2018

Kielikoulutuksen lisääminen

Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden työmarkkinoille siirtymistä pyritään helpottamaan lisäämällä kielikoulutusta ja yhteiskunta- ja työelämäorientaatiota kohdentamalla tähän kokonaisuuteen 10 miljoonaa euroa.
SAK pitää summaa pienenä, mutta tarpeellisena. SAK on huolissaan kotoutumiskoulutuksen tehottomuudesta ja sirpalemaisuudesta. Koulutusten kilpailutusten yhteydessä pitää painottaa huomattavasti enemmän laatua ja vaikuttavuutta, ei pelkkää hintaa.

Oleskelulupien käsittelyaikojen nopeuttaminen

Hallitus sitoutuu sujuvoittamaan työntekijöiden ja yrittäjien oleskelulupien käsittelyä niin, että käsittelyaika on korkeintaan neljä kuukautta koko maassa vuoden 2018 loppuun mennessä ja enintään kaksi kuukautta ensi vuoden loppuun mennessä. SAK pitää tavoitetta hyvänä.

Työasuntovähennyksen korottaminen

Hallitus esittää työasuntovähennyksen korottamista nykyisestä 250 eurosta 450 euroon. SAK kannattaa muutosta. Työasuntovähennyksellä tuetaan työn perässä muuttamista.

Lisäpanostukset tutkimukseen ja innovaatiotukiin

Tutkimus- ja innovaatiotukiin lisätään yhteensä yli 100 milj. euroa. Toisaalta määräaikaiset tki-kärkihankkeet ovat päättymässä, mikä saa lisäpanostukset kuulostamaan suuremmilta kuin todellisuudessa ovat. SAK pitää kuitenkin positiivisena, että tällä kertaa lisäpanostukset pysyviä, eikä ainoastaan määräaikaisia

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Lisätiedot: Koulutus- ja työllisyysasioiden päällikkö Mikko Heinikoski, mikko.heinikoski@sak.fi